

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נטילת ד' מינים ושאר מצוות החג בשבת

(מ"ב ב') **משנה:** לולב וערבה¹ ששה ושבעה.²

ההלל (לגמור³) והשמחה (לאכול בשר שלמים⁴), שמונה.

סוכה (לישב בסוכה) וניסוך המים (בתמידי החג, שחרית⁵), שבעה.

החליל (שמחת בית השואבה), חמשה וששה.⁶

לולב שבעה, כיצד? יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת, לולב שבעה (שנטילה ביו"ט ראשון דוחה שבת). ושאר כל הימים (שחל בהם יו"ט ראשון, ונמצאת שבת בחוה"מ), ששה.⁷

ערבה שבעה כיצד? יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה שבעה. ושאר כל הימים, ששה.

(המשך **משנה:**) מצות לולב (ביו"ט ראשון שחל להיות בשבת), כיצד? יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת (כל העם) מוליכין את לולביהן להר הבית. והחזנין מקבלין מהן, וסודרין אותן על גבי איצטבא. והזקנים (שדואגין שלא ידחפום למחר, ויתמעכו בהיקהל הכל לקחת איש לולבו), מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדין (בית דין) אותם (את כולם) לומר: כל מי שמגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה (כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול). למחר משכימין ובאין והחזנין זורקין אותם לפניהם, והן מחטפין ומכין איש את חברו. וכשראו ב"ד שבאו לידי סכנה התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו.

(מ"ג א') אמאי טלטול בעלמא הוא, ולידחי שבת?⁸

אמר רבה: גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר,⁹ והיינו טעמא דמגילה.¹⁰

¹ שהן במקדש כל שבעה, לולב לנטילה וערבה להקיף מזבח, כדלקמן בפירקין, מ"ה א'. רש"י.

² פעמים שדוחין שבת והן כל שבעה, ופעמים שאין דוחין והווי להו ששה ימים. רש"י.

³ כל שמונה, כן תקנו נביאים הראשונים, ובערכין (י' א') מפרש מאי שנא מפסח, מפני שימי החג חלוקים בקרבנותיהן. רש"י.

⁴ דקיימא לן בפסחים (ק"ט א'): בזמן שבית המקדש קיים, אין שמחה אלא בבשר, שנאמר (דברים, פר' כי תבוא, כז, ז) "וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֶׁם וְשָׂמַחְתָּ". ואף על גב דהאי קרא לאו ברגלים כתיב, דהאי קרא בהר גרזים ובהר עיבל כתיב, מיהו ברגלים שמחה כתיבא, ושמחת בחגך. רש"י.

⁵ ולא ערבית, כדאמרין בסדר יומא בפרק שני (כ"ו ב'). רש"י.

⁶ היו שמחים בחג, לכבוד שאיבת ניסוך המים, ומחללים בחלילים ובכנורות. ואותו חליל אינו דוחה יום טוב, הלכך פעמים שהוא חמשה ימים בחג, כגון שלא חל יום טוב הראשון בשבת, דכיון דלא דחי יום טוב וכל שכן שבת שבחולו של מועד, פשו להו חמשה. ופעמים שהוא ששה, כגון שחל יום טוב ראשון בשבת, דפשו להו ששה של חול המועד, דבזמן מקדש אין עושין יום טוב שני. רש"י.

⁷ ואע"ג דכל שבעה הוא מן התורה במקדש, לא דחי, כדאמרין טעמא בגמרא. וכן ערבה בשביעי, ובגמ' מפרש מאי שנא שביעי. רש"י.

⁸ אין בו צד איסור, אלא כמטלטל עצים, וכיון דמן התורה הוא במקדש כל שבעה, למה אסרוהו, מה סייג לתורה מצאו בו. רש"י.

⁹ שגזרו שלא לתקוע בראש השנה שחל להיות בשבת, ראש השנה כ"ט ב'.

¹⁰ שגזרו לא לקרוא כשחל בשבת, מגילה ד' ב'.



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומקשה) אי הכי יום ראשון (יו"ט ראשון שחל בשבת) נמי (י"אסר ליטול לולב במקדש).

(ומתרץ) ראשון (דחשובה נטילתו) דאיתיה מן התורה (אפילו) בגבולין, לא גזרו בהו רבנן. הנך (שאר ימים) דליתנהו מן התורה בגבולין, גזרו בהו רבנן.

אי הכי (משום דאיתיה בגבולין לא גזרו ביה) האידנא נמי (לידחי ביום טוב ראשון את השבת).

אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא (שמא אין יו"ט עד למחר דהוה לן למעבד אלול מעובר).

(ומקשה) אינהו (בני ארץ ישראל, שעדיין מקדשין על פי הראיה) דידעי בקיבועא דירחא לידחו!

(ומתרץ) אין הכי נמי. ולהלן (מ"ד א') מסיק, (כיון דאנן לא דחינן) לדידהו נמי לא דחי.

(וראשון) דאיתיה מן התורה בגבולין מנא לן?

דתניא: "ולקחתם", שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד, "לכם", משלכם, להוציא את השאול ואת הגזול. "ביום", ואפילו בשבת. "ראשון", אפילו בגבולין. "הראשון", מלמד שאינו דוחה אלא יום טוב הראשון בלבד.

אמר מר: "ביום", ואפילו בשבת. מכדי, טלטול בעלמא הוא, איצטריך קרא למישרי טלטול? אמר רבא; לא נצרכא אלא למכשירי לולב, ואליבא דהאי תנא. **דתניא:** לולב וכל מכשיריו דוחין את השבת, דברי רבי אליעזר.

מאי טעמא דרבי אליעזר? אמר קרא "ביום", ואפילו בשבת.

ורבנן האי "ביום" מאי עבדי ליה? מיבעי ליה: "ביום", ולא בלילה.

ורבי אליעזר, ביום ולא בלילה מנא ליה? נפקא ליה מסיפא דקרא, "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבועת ימים", ימים ולא לילות.

ורבנן, אי מהתם הוה אמינא: לילך ימים ימים מסוכה, מה להלן ימים ואפילו לילות, אף כאן נמי ימים ואפילו לילות.

וסוכה גופה מנלן? **דתנו רבנן:** "בפסכת תשבו שבועת ימים", ימים ואפילו לילות. אתה אומר ימים ואפילו לילות, או אינו אלא ימים ולא לילות? וכו' תלמוד לומר: "תשבו" "תשבו", לגזרה שוה. נאמר כאן "תשבו", ונאמר במלואים "תשבו", מה להלן ימים ואפילו לילות, אף כאן ימים ואפילו לילות.

שיטות הראשונים

השתלשלות מצות נטילת לולב בשבת: כתב הרמב"ם, מצות לולב להנטל ביום הראשון שלחג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת, שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון". ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שנאמר: "ושמחתם לפני יי אלהיכם שבועת ימים". חל יום השבת להיות בתוך ימי החג - אינו נטל בשבת, גזרה שפא

⁴¹ כדכתיב (ויקרא, פר' צו, חלה) "ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה" וגו', סוכה מצותה כל היום, ומלואים מצותם כל היום, לישיב בעזרה ושלא לצאת, כדכתיב (ויקרא, פר' צו, חלג) "ומפתח אהל מועד לא תצאו שבועת ימים", ונאמר (ויקרא, חה) "תשבו יומם ולילה שבועת ימים". רש"י.



**הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.**

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שגזרו בשופר.

ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה ואפלו בגבולין. נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שנה, שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב אלא במקדש.

משחרב בית המקדש, התקינו שיהיה לולב נטל בכל מקום כל שבועת ימי החג, זכר למקדש. וכל יום מברך עליו 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב', מפני שהיא מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש, כשיבנה המקדש יחזרו הדברים לישנן.

בזמן שבית המקדש קיים היה לולב נטל ביום ראשון שחל להיות בשבת, וכן בשאר מקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעין בקביעת ראש חודש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

ומשחרב בית המקדש אסרו חכמים לטל את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ ישראל שקדשו את החודש, מפני בני הגבולין הרחוקים שאינם יודעין בקביעת החודש; כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין, הואיל וחייב יום ראשון בכל מקום אחד הוא, ואין שם מקדש להתלות בו.

ובזמן הזה, שהכל עושין על החשבון, נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל בשבת לולב כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל, ואפלו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעין בקביעת החודש. וכבר בארנו שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת - גזרה שמה יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים.¹²

טלטול לולב ואתרוג בשבת: כתב הר"ן, דהשתא לדין דלולב לא דחי שבת אפילו ביום טוב ראשון, לא שרי לטלטולי כלל. ואתרוג מותר לטלטלו, וכתב במהרי"ל, דאסור להניחו ביו"ט על גבי בגד, דמוליד ריח¹³ (אא"כ כבר קלט הריח מערב יו"ט). וכן פסק הרמ"א.¹⁴

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרנב)

א. מצות לולב ביום ולא בלילה...

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרנח)

ב. ביום שבת אינו נטל, אפלו אם הוא יום ראשון. **הגה:** ואסור לטלטל הלולב בשבת, דהוי כאבן (ר"ן סוף פרק לולב הגזול והמגיד פ"ז וכל בו); אבל האתרוג מותר לטלטלו, דראוי להריח בו; ואסור לתנו על הבגד, אפלו ביום טוב, דמוליד ריחא (מהרי"ל).

¹² מקורות: רמב"ם (הל' לולב ז, יג-יח).

¹³ וכתב המשנ"ב (ס"ק ז), ומשמע דאפילו אינו מכין לזה, גם כן אסור, מפני שאי אפשר שלא יקלוט והוי פסיק רישא (ועיין בחמד משה ובנהר שלום שכתבו דזה תלוי אם אמרינן פסיק רישא אסור אפילו בדרבנן. שעה"צ). ויש מקילין בזה היכי דאינו מכין. ובשעת הדחק שאין לו מקום משומר להניח האתרוג, אפשר דיש לסמוך אמקילין (ובפרט היכי דלא ניחא ליה כלל, ואינו מועיל לו, אפשר דיש לצרף דעת הערוך המיקל בפסיק רישא דלא ניחא ליה אפילו באיסור דאורייתא. שעה"צ).

¹⁴ או"ח תרנח, הרמ"א כתב שאסור לטלטל הלולב, דהוי כאבן. וביאר המשנ"ב (ס"ק ד) ואפילו לצורך גופו ומקומו אסור. ולא דמי דשרינן לטלטלו לצורך גופו ומקומו, דשאני התם דהוי כלי וראוי לאיזה דבר, כלשאוב בו וכדומה, משא"כ הכא דעץ בעלמא הוא. מקורות: הר"ן (כ ב ברי"ף, ד"ה מתני' מקבלת). מהרי"ל (מנהגים, הלכות אתרוג, אות טו).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מצות ערבה האם דוחה שבת

(מ"ב ב') (שנינו במשנה) יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת, ערבה שבעה.

(מ"ג ב') (ומברר) ערבה בשביעי מאי טעמא דחיא שבת?¹⁵

אמר רבי יוחנן: כדי לפרסמה שהיא מן התורה.¹⁶

אי הכי, לולב נמי לידחי כדי לפרסמו שהוא מן התורה!

לולב גזרה משום דרבה.

אי הכי, ערבה נמי נגזור!

ערבה שלוחי בית דין מייתי לה, לולב לכל מסור.

אי הכי האידנא נמי (לאחר החורבן) לידחי.

אנן (בני חו"ל) לא ידעינן בקיבועא דירחא (ושמא אין שביעי שלנו שביעי).

אינהו (בני א"י) דידעי בקיבועא דירחא לידחי!

אמר רב יוסף: מאן לימא לן דערבה (במקדש) בנטילה, דלמא בזקיפה?¹⁷

איתיביה: לולב דוחה את השבת בתחלתו (ביום טוב ראשון), וערבה בסופו (בשביעי). פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת, והביאו מרביות של ערבה מערב שבת, והניחום בעזרה, והכירו בהן בייתוסין (שאינם מודים בערבה, שאינה מפורשת בתורה) ונטלום וכבשום תחת אבנים. למחר הכירו בהן עמי הארץ, ושמטום מתחת האבנים, והביאום הכהנים וזקפום בצידי המזבח. לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת.¹⁸ אלמא בנטילה היא (ולא רק בזקיפה)! תיובתא.

ואלא לידחי (כיון דבנטילה הוה, יש לו לעשות זכר למקדש, ולידחי שביעי דילה שבת)!

כיון דאנן (בגולה) לא דחינן (דלא קים לן בקביעא דירחא), אינהו נמי לא דחו.

והא יום טוב הראשון דלדידן לא דחי (נטילת לולב), ולדידהו דחי!

(מ"ד א') אמרי: לדידהו נמי לא דחי.¹⁹

¹⁵ ולא גזור בה כי היכי דגזור בלולב, דהא הכא נמי ליתא מן התורה בגבולין כשאר ימי החג לגבי לולב, ואמאי לא גזור בה במקדש.

¹⁶ לפי שאינה מפורשת מן התורה בהדיא, שבקו לה רווחא למידחי שבת חד יומא, כדי לפרסמה שמן התורה היא. רש"י.

¹⁷ לא היו נוטלין אותה ביד, אלא זוקפין אותו בצידי המזבח לחוד, כדתנן במתניתין, והשתא ליכא מזבח, היכא נזקפה. רש"י.

¹⁸ ומדקתני 'חיבוט ערבה', מכלל דביד נוטלין אותה ומנענעים, ומקיפין בה הכהנים את המזבח ברגליהם, ואחר כך זוקפין אותה. רש"י.

¹⁹ שלא לעשות ישראל אגודות אגודות, ונראה כשתי תורות, דלדידן לא דחי לולב שבת. רש"י.



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת: כתב הרמב"ם "חל יום שבת להיות בתוך החג - אין זוקפין ערבה; אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת, זוקפין אותה בשבת, כדי לפקסמה שהיא מצוה." וכתב הריטב"א, המנהג בידינו בחשבון שמסר לנו הלל זכור לטוב, שאין שביעי של ערבה חל ביום שבת לעולם.²⁰

האם ערבה בזקיפה או בנטילה: למסקנה, ערבה בנטילה. וכן כתב הרמב"ם "פיצד היו עושין? מביאין אותה מערב שבת למקדש, ומניחין אותה בגיגיות שלזהב כדי שלא יכמשו העליון, ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה, ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום."

מצות הקפת המזבח

(מ"ג ב') אתמר, רבי אלעזר אומר: (מצות הקפת המזבח) בלולב.

רב שמואל [בר נתן] אמר רבי חנינא: בערבה.

וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה: בערבה.

א"ל רבא לרב יצחק בריה דרבה בר בר חנה: בר אוריא, תא ואימא לך מלתא מעליתא דהוה אמר אבוך. הא דתנן: כל היום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים, הכי אמר אבוך משמיה דרבי אלעזר, בלולב.

שיטות הראשונים

האם מקיפים בלולב או בערבה: כתב הר"ן, שאותו היקף שהיו מקיפים את המזבח, היה בלולב. ואף בשביעי של ערבה, ראוי להקיף בלולב ולא בערבה.²⁴ וכן דעת רש"י. וכן כתב הרמב"ם.²² והביא כן השו"ע בשם יש מי שאומר, ושלא נהגו כן, אלא להקיף בו גם בערבה.²³

²⁰ מקורות: רמב"ם (הל' לולב זכא). ריטב"א (מ"ג ב', ד"ה והנכון שמצות).

²¹ זה לשונו: ולפי מנהגנו עכשיו, שמקיפין את התיבה בכל יום פעם אחת, ובשביעי ז' פעמים, משמע דסברין שאותו היקף הוא בלולב. דאי בערבה, כיון שאין אנו עושין בערבה זכר למקדש אלא יום שביעי בלבד, לא היה לנו להקיף אלא בשביעי. אבל אי הוה בלולב, מתוך שהוטל עלינו חובה לעשות לולב זכר למקדש שבעה, הנהיגו להקיף בו זכר למקדש. וכן כתב רש"י בתשובה. ואף הרמב"ם כתב כן.

²² זה לשונו: בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביון בידיהן פעם אחת, ואמרין "אנא יי הושיעה נא", "אנא יי הושיעה נא" (תהלים קיח, כה), וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות להניח תבה באמצע בית הקנסת ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבח, זכר למקדש.

²³ או"ח תרסד, ג. וכתב הב"י, ואפשר שהטעם לעשות ככולי עלמא דלמאן דאמר דמקיפין בלולב אם נטל עמו ערבה אין בכך כלום וכן למאן דאמר מקיפין בערבה אם נטל עמה לולב אין בכך כלום. וכתב המשנ"ב (ס"ק טו) שהסכימו האחרונים **דאם אין לולב בעיר** יקיפו בהושענא רבא בערבה. ובכף החיים (אות לב) הביא מספר 'פרי עץ חיים', ו'שער הכוונות', שמשמע מדבריהם, דמי שאין לו לולב, אין להקיף בערבה. דההקפות הם להמשיך בחינת מקיפין של החסדים על ידי לולב ומיניו, והערבה היא בחינת גבורות, ואין לה מקום רק אחר ההקפות של לולב ועל ידי חבטה. עיי"ש. מקורות: רש"י (שו"ת, סי' קכא; הו"ד בר"ן). ר"ן (כב א ד"ה ובגמרא נמי). רמב"ם (הל' לולב זכא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.



בעזה"ש"ת
יא אלול תשפ"א
מסכת: סוכה | פרק: ד | דף: מ"ג

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות לולב, סימן תרסד)

ג. יש מי שאומר שאף ביום זה מקיפים בלולב ולא בערבה; ולא נהגו כן, אלא להקיף בו גם בערבה.